

AQIDAPARASTLIK YOXUD HOKIMYATPARASTLIK

Mamajonov Ibrohim Olimjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasi Umumqo'shin fakulteti 4-bosqich kursanti

Qurbonov Xurshidjon Akmaljon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasi, tadqiqotchi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7428802>

Annotatsiya. Mazkur maqolada, aqidaparastlikning mohiyati, hamda ularning qanday maqsadni ko'zlagan holda o'z harakatlarini olib borishi yoritilgan, shu bilan birga aqidaparastlarning hokimyatga erishish va saqlab qolish yo'lida qanday usullardan foydalanishi keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: aqidaparastlik, hokimyat, terror, mamlakat, din, siyosiy maqsad.

ИДЕОЛОГИЯ ИЛИ ВЛАСТЬ

Аннотация. В данной статье освещается природа фанатизма и цель их действий, и в то же время упоминаются методы, используемые фанатиками для достижения и удержания власти.

Ключевые слова: экстремизм, власть, террор, страна, религия, политическая цель.

IDEOLOGY OR POWER

Abstract. In this article, the nature of fanaticism and the purpose of their actions are highlighted, and at the same time, the methods used by fanatics to achieve and maintain power are mentioned.

Keywords: extremism, power, terror, country, religion, political goal.

Bugun ijtimoiy hayotning turli sohalorida: o'qish, mehnat qilish, siyosiy faoliyat, diniy e'tiqod va boshqalarda odamlar ma'lum bir qoidalarga tayanib harakat qilmoqdalar. Qoida esa voqelikdagi biror hodisani o'rganish bilan birga, bilish uchun yo'riq bo'lsa, "aqida" ana shu yo'riqning mutlaqlashtirilishidir. "Aqida arab, "aqd" – bir narsani ikkinchisiga mahkam bog'lash; ko'plikda esa aqid" degan mazmunni bildiradi. Aqidaparastlikning asl ishlatiladigan tarmoqlari, aqidaparastlikning kelib chiqish davrida va hozirgi kunda ham barcha sohalarda bir maqsadda nomoyon bo'ladi.

Siyosiy sohada ham faqat o'z fikrini to'g'ri deb, boshqalar fikrini pisand qilmaslik aqidaparastlikning bir ko'rinishidir. Ko'hna tarix bunday aqidaparastlikning mudhish oqibatlariga ko'p marta guvoh bo'lgan. Bunday aqidaparastlar qadimgi davrda ham, o'rta asrlarda ham bo'lgan, afsuski, XX so'nggi yillarida ham bor.

Qadimgi davrdagi eng mashhur aqidaparastlardan biri bu Rim qaysari bo'lgan Neron edi. Neronning aqidasi shunday ediki, hokimyat barcha narsadan aziz edi. Uning nazdidagi aqidada hokimyatga erishish va saqlab qolish uchun har qanday usullardan foydalanish lozim degan fikr edi. Shu bilan birga, o'z fikri bilan yashagan Neron hokimyatga erishish uchun o'z shiorlariga izchil amal qilib keladi. Eng achinarlisi o'z yaqinlarini ham ushbu aqida yo'lida qurbon qiladi, jumladan, o'z onasi Agrippinnani ham o'ldiradi. Hokimyat tepasiga kelgandan so'ng esa o'z g'oyalariga qarshi chiqqan yoki tanqidiy fikr bildirgan insonlarni, kim bo'lishidan qat'i nazar o'ldiradi.

XX asrga kelib siyosiy aqidaparastlik fashistlar va kommunistlar faoliyatida namoyon bo'la boshladi. Bu ikki qudratli va daxshatli kuch o'rtasida faqat bir g'oya ortidan "hokimyatni" egallash va saqlab qolish uchun har qanday vositadan foydalanishgan. Ular o'rtasidagi asosiy farqlari, fashistlar ochiqdan ochiq "terror"ga tayanishi, kommunistlar esa o'zlari foydalanayotgan terrorni niqoblashga urinishi edi. Bu ikki kuchning to'qnashuvi millionlab, o'n millionlab insonlarni qirilib ketishiga sababchi bo'ldi.

Ilmiy xulosalarni o'z manfaatlarini yo'lida aqidaga aylantirish naqadar zararli ekanini sho'rolar davri fani misolida ham ko'rishimiz mumkin.

Bugungi kunga kelib aqidaparastlikning keng tarqalgan ko'rinishlaridan biri bu diniy aqidaparastlikdir. Islomdagi aqidaviy yo'nalishlar soni ham tarixiy manbalarda turlicha berilgan. Ularning eng asosiy va mashxurlari – sunniylik, qadariya, jabariya, murjiya, mo'tazila, shia kabilar. Islomdagi yo'nalishlar deganda, muayyan e'tiqodiy masala asosida birlashgan musulmonlar majmuasi tushuniladi.

Aqidaparastlarning diniy ibodat borasidagi gaplari, marosimlar va boshqa mazhablar to'g'risidagi fikrlari bu oqim to'risida to'la tasavvur bera olmaydi. Aqidaparastlar o'zlarini dinning softligi uchun, asl islom uchun kurashuvchilardek o'zlarini ko'rsatishga urinsalar ham, ularning asl tub maqsadi boshqa tomonda bo'ladi. Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, asrlar davomida biron mamlakatni bosib olmoqchi bo'lgan mustabidlar bu mamlakatga tinchlik, boylik olib kelmoqchi ekanliklarini, bu yerda esa o'zaro nizolarga chek qo'yib farovon turmush tarzini yo'lga qo'yish uchun kelayotganliklarini gapirganlar. Aslida, bu gaplar mamlakatdagi tinchlikni yo'qotish, hamda boyliklarni tashib olib ketish maqsadlarini niqoblash uchun xizmat qilgan. Xuddi shu kabi aqidaparastlar ham diniy e'tiqodi buzulgan hududlarga toza va asl islomni olib kelish niqobida, haqiqatda esa siyosiy maqsadlarini ko'zlab faoliyat olib boradilar. Bunga ishonch hosil qilish uchun aqidaparastlar, xususan, vahhobiylarning boshqa davlatlarga kirib borish tarixiga nazar tashlash maqsadga muvofiq bo'ladi.

Vahhobiylarning hokimyatga erishish maqsadidagi har qanday g'ov va to'siqlarni faqatgina johiliy amallardan foydalanib amalga oshirgani, bugun barchamiz uchun ayon haqiqat.

Vahhobiylarning yurushi faqat oltin-kumush va boshqa boyliklarni talsh bilan cheklanganda ham boshqa gap edi. Ular mamlakatni talabgina qolmay, shahar aholisini butunlay qilichdan o'tkazishar edi. Bir kun davomida bir necha ming insonlar qatl etilardi. Shaharni himoyasiga otlangan jangchilarni o'ldirish bilan kifoyalanmay, keksa chol va kampirlarni, yosh bolalarni birma bir qilichdan o'tkazishardi. Manbalarda guvohlik berilishicha, homilador ayollar ham chavaqlanib, hattoki ularning qorinidagi homila ham o'ldirilgan. Mana shunday eng vaxshiy qilimshlarni barchasini ular islomning softligi yo'lida qilyapmiz, deyishgan. Aslida esa, ularning bu qilmishlari faqatgina hokimyatga erishish yo'lidagi niqob bo'lgan.

Diniy aqidaparastlar faoliyatiga Yaqin Sharq mamlakatlaridagi munosabatlar tahlil qilinsa, arab mamlakatlarining deyarli, barchasida aqidaparast guruhlar faoliyati man qilingani ko'zga tashlanadi. Misrda esa ekstremist aqidaparastlar qo'lga olinsa, ularning ishini fuqarolik sudlari emas, harbiy tribunaldagi ko'riladi. Buning sababi shuki, diniy aqidaparast guruhlar diniy guruh sifatida emas, balki ko'proq harbiy guruh sifatida faoliyat olib borishadi, deb izoxlanadi.

Aqidaparastlarning asosiy maqsadi sof islom qoidalarini o'rnatish emas, hokimyat uchun kurashish ekanligini faqat Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlari tarixigina emas, MDHga a'zo davlatlar tarixi ham ko'rsatadi. Jumladan MDHga a'zo bo'lmasa ham, lekin uning doirasiga kirgan Chechinistonda vahhobiylarning tarqalishi shunga misol bo'la oladi.

Bu aqidaparastlar O‘zbekiston dastlabki mustaqillikka erishgan yillarda ham, hokimiyatga erishish yo‘lida bir qancha harakatlarini amalga oshirgan. Ular o‘zlarini dinning sofliigi uchun kurashuvchilar qilib ko‘rsatishga urinishar edi. Bu kimsalar o‘z tomonlariga ancha-muncha tarafdorlarini to‘plab olganidan so‘ng, dinning sofliigi uchun kurashish ularning esidan chiqib, hokimiyat ishlariga aralashish, bir qator hududlarda esa hokimiyatni qo‘lga olish bo‘yicha harakat boshlaydilar.

1991 yilning dekabr oyida aqidaparast guruhlar o‘zlarining asl basharasini ma’lum qilib, Namangan shahrida sobiq viloyat qo‘mitasining binosini zo‘rluk bilan egallab olishadi. Ular bu binoda “Islom markazi” tuzmoqchi bo‘lishadi.

Belgilab olingan maqsadga erishish yo‘lida bu aqidaparast kimsalar faqat og‘zaki targ‘ibot olib bormay, tashkiliy ishlarni ham amalga oshirishga kirisha boshlashadi. Unga ko‘ra ular, nomlari o‘zgacha, ammo maqsadi hokimiyatni aks ettiruvchi johiliy tashkilotlar “Adolat” va “Islom lashkarlari” guruhlarini tuzushadi.

O‘sha vaqtlarda O‘zbekiston mustaqillikni qo‘lga kiritganiga bir necha oy bo‘lgan edi. Tabiiyki, bunday qisqa vaqt ichida jinoyatchilikni, poraxo‘rlikni tugatib bo‘lmas, savdo tizimi va ma‘muriy idoralarda ham hali yetarli tartib o‘rnatilmagan edi. Shunday og‘ir sharoitda aqidaparastlarning maqsadi haqiqatan ham jinoyatchilikka qarshi kurash bo‘lsa ular prokuratura, ichki ishlar organlariga yordam ko‘rsatish kerak edi. Ular esa asosiy faoliyatlarini shu organlariga qarshi harakat qilishgfa qaratishdi.

Aqidaparastlar faqatgina o‘z aqidalarinigina tan olib, boshqa barcha oqim va mazhablarni inkor qilar ekanlar, o‘zlari tutgan yo‘l haqiqatdan ham to‘g‘ri ekanligini bahs va munozara orqali isbotlash yo‘lini emas, zo‘ravonlik va tazyiq o‘tkazish usulini tanladilar. Shu hol bilan ularning e‘tiqodi ham, amalyoti ham ularning harakatlarini islom diniga mutlaqo to‘g‘ri kelmasligini ko‘rsatadi.

Aqida masalasida kishilar tafakkurini to‘g‘ri shakillantirish – yoshlar, qolaversa, butun jamiyatning e‘tiqodini noto‘g‘ri aqidalardan asrash, axloqiy va ma‘naviy kamolotga yetkazish, bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Yuqorida ko‘rinib turibdiki, aqida, e‘tiqod masalasi juda ham nozik masala ekanligi, har bir diniy masalada mustaqil qaror qabul qilishga to‘g‘ri kelgan vaqtlarda juda ham ehtiyotkor va ilmiy asoslarga tayangan holda qaror qilishimiz kerakligi joiz. Chaqirganda, da‘vat etganga ergashib ketaverish aslo tog‘ri emasligini bilishimiz bugungi kunning dolzarb vazifasidir. To‘g‘ri biz yetmish yil davomida kommunistik aqida oqibatida ruhiy bo‘shliq paydo bo‘ldi. Lekin bu kabi turli xil toifadagi oqimlar ortidan ergashib ketaverishga sabab bo‘lmaydi.

REFERENCES

1. Islom entsiklopediyasi (A-H). “O‘zbekiston milliy entsiklopediyasi” davlat ilmiy nashriyoti. – 2003, – 313 b.
2. Одилжон Абдуллажонов. ДИНИЙ АҚИДАПАРАСТЛИКНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШИ, МОҲИЯТИ ВА ЎЗБЕКИСТОНГА КИРИБ КЕЛИШИ. Тошкент “Академия” 2000. – 68 б.
3. Diniy ekstremizm va fundamentalism: tarixi, mohiyati va bugungi xavfi. G‘. Hotamov. – T.; G‘. G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashri, 1999. – 96 b.